

Litteratur

Kilde 1: Skriften eller livet

Denne kilde er et uddrag fra bogen *Skriften eller livet* af Jorge Semprún, (1994), udgivet på Forlaget Per Kofod. Uddraget er fra side 99-102. Jorge Semprún er født 1923 i Madrid. Familien flygtede til Frankrig fra Francos regime i 1939. Han blev anholdt af Gestapo i september 1943 og overført til kz-lejren Buchenwald. Hans vidnesbyrd, *Skriften eller livet*, tager sin begyndelse med befrielsen fra Buchenwald, og er først og fremmest et vidnesbyrd om tiden efter. I uddraget diskuterer overlevende fra Buchenwald, hvorledes de skal fortælle deres historier: dokumentarisk, som fiktion eller som noget helt tredje? Det er her at Semprún skriver, "at uden en smule kunstgreb, så bliver vi ikke hørt".

Det var Darriet, der havde fået mig med på konvojen i morgen eller snarere om lidt. Nogle lastbiler fra abbé Rodhains hjemsendelsesmission kører til Paris om et øjeblik. Yves er med i gruppen af hjemsendte, han kom og hentede mig i Buchenwald. Eftersom han er en virkelig ven og har humoristisk sans, kom jeg med de samme kommentarer om den angivelige hjemsendelse, som De allerede kender. Han tog det slet ikke ilde op. Han tog heller ikke let på det, hvilket ikke undrede mig. — Du kommer i hvert fald som kaldet, siger Yves, nu hvor jeg har sluttet mig til gruppen af kommende hjemsendte. Vi var ved at spørge os selv hvordan vi kan fortælle alt dette, så vi kan blive forstået. Jeg nikker, det er et godt spørgsmål. Et af de gode spørgsmål.

— Det er ikke problemet, råber en anden med det samme. Problemet er ikke at fortælle, uanset hvor svært det er. Det er at lytte.... Vil man høre vores historier, selv om de er godt fortalt?

Jeg er altså ikke ene om at have stillet mig dette spørgsmål. Men det stiller også sig selv.

Men der bliver kaos. Alle kommer med deres bidrag. Jeg kan ikke transkribere samtalen ordentligt og identificere deltagerne.

— Hvad betyder "godt fortalt"? siger en med harme. Tingene skal fortælles, som de er, uden kunstgreb!

Det er en uimodsigelig påstand der ser ud til at blive billiget af flertallet af de kommende hjemsendte, der er til stede. Potentielle kommende fortællere. Og så dukker jeg op for at sige, hvad der forekommer mig indlysende.

— At fortælle godt vil sige: så vi bliver hørt. Det opnår man ikke uden en smule kunstgreb. Nok til at det bliver kunst!

Men denne indlysende sandhed forekommer ikke overbevisende at dømme efter de protester, der rejser sig. Måske drev jeg legen med ord for vidt. Der er ikke mange andre end Darriet, der smiler bekræftende. Han kender mig bedre end de andre.

Jeg prøver at være mere præcis.

— Hør, folkens! Den sandhed som vi har at fortælle — for så vidt som vi har lyst, for det vil der være mange, som aldrig vil have — er det ikke let at tro på... Den er endda utænkkelig...

En stemme afbryder for at gå endnu videre.

— Det stemmer! siger en fyr som sidder og drikker beslutsomt med en dyster mine. Den er så lidt troværdig, at jeg selv vil holde op med at tro på den så hurtigt som muligt!

De andre ler nervøst, jeg prøver at fortsætte.

— Hvordan kan man berette om en lidet troværdig sandhed, hvordan få fantasien til at forestille sig det utænkelige, hvis det ikke er ved at bearbejde virkeligheden og sætte den i perspektiv? Altså med nogle kunstgreb!

De taler alle i munden på hinanden. Men til sidst skiller en stemme sig ud og hæver sig over larmen. Der er altid nogle stemmer, der hæver sig i den slags larm. Jeg taler af erfaring,

— I taler om at forstå... Men hvilken slags forståelse handler det om?

Jeg betragter den mand, der netop har taget ordet. Jeg ved ikke, hvad han hedder, men jeg kender ham af udseende. Jeg har allerede lagt mærke til ham enkelte eftermiddage om søndagen, når han spadserede foran franskmændenes blok, nummer 34, sammen med Julien Cain, direktøren for Bibliothèque Nationale, eller med Jean Bailliou, amanuensis på École Normale Supérieure. Han må være en universitetsmand,

— Jeg kan forestille mig, at der vil komme en mængde vidnesbyrd... De vil have den samme værdi som vidnets blik, dets skarpsyn, dets klarsynethed... Og så kommer dokumenterne... Senere vil historikerne indsamle og analysere begge dele og skrive lærde værker ud fra dem... Alt vil være sagt og optegnet... Og alt vil være sandt... bortset fra at den essentielle sandhed vil mangle, den som ingen historisk rekonstruktion nogen sinde vil kunne nå, den vare sig nok så fuldkommen og altomfattende. De andre kigger på ham og nikker. De er åbenbart beroligede ved at se, at det lykkes en af os at formulere problemerne så klart.

— Den anden slags forståelse, oplevelsens essentielle sandhed, kan ikke overføres.. Eiler rettere sagt, det kan den kun gennem den litterære skrift.

Han vender sig mod mig og smiler.

— Gennem kunstværkets kunstgreb, selvfølgelig!

Nu tror jeg, at jeg genkender ham. Han er professor på universitetet i Strasbourg.

Sidste sommer kort for befrielsen af Paris havde jeg holdt et causeri om Rimbaud i en sal på infirmeriet en søndag eftermiddag. Det var den illegale komité for franske interesser, der omfattede alle modstandsorganisationerne, der havde taget initiativet til disse kulturelle moder. Der somme tider var musikalske, omkring Maurice Hewitt, somme tider litterære, omkring en improviseret foredragsholder. Det viste sig, at disse søndagsmøder var gode for troppernes moral.

Hvorom alting er, var Boris Taslitzky og Lucien Chapelain kommet og havde foreslået mig at tale en dag om Rimbaud til de sædvanlige deltagere i disse adspredelser der blev organiseret af det illegale solidaritetsapparat. Ham havde jeg altså talt om på en af sygesalene, der var propfuld i dagens anledning. Det var sommer, jeg bar den blå jakke som *Effektenkammer*, tøjlageret, havde givet mig til årstiden. Ved indgangen, før causeriet om Rimbaud skulle begynde, havde en meget utilpas Chapelain bedt mig lægge jakken i dagens anledning. Han ønskede ikke, at se det “S” på rød grund som jeg bar på brystet, og som identificerede mig som spanier. Enkelte chauvinister i den franske komite — er brug for alle i en national modstandsbevægelse — syntes nemlig, at de foreslåede adspredelser normalt var alt for internationalistiske, alt for kosmopolitiske. De ønskede, at de skulle have en mere typisk fransk karakter. Chapelain, der var kommunist, og som talte i det franske kommunistpartis illegale komites navn, ville helst undgå mindre sammenstød med de nationalistiske modstandsgrupper og bad mig altså om at lægge jakken. “Forstår du,” sagde han, “når man hører dig tale, vil ingen ane, at du er spanier. Det kan de gamle idioter ikke sige noget til” Jeg var sandt at sige noget forbløffet. Chapelains anmodning forekom mig totalt absurd. Nå, jeg kunne godt lide ham og de andre kammerater fra FKP, som jeg havde at gøre med. Jeg lagde altså jakken, for at synet af “S” på mit bryst ikke skulle forstyrre de rigtige, vaskeægte franskmænd, der var saligt forankrede i deres tro på den

nationale renhed.

Efter causeriet kom fire, fem fanger hen til mig. Det var modne mænd i fyrrårsalderen. De var alle professorer på universitetet i Strasbourg. Noget af det, jeg havde sagt om Rimbaud, havde interesseret dem, de ville vide, hvad jeg læste, om jeg ville gøre karriere som underviser.

Den mand, der talte til os ved slutningen på den lyse nat i Eisenach, var en af disse professorer fra universitetet i Strasbourg.

— Gennem kunstværkets kunstgreb, selvfølgelig! havde han lige sagt.

Han sidder tankefuld et øjeblik, ingen siger noget, mens de venter på fortsættelsen. For selvfølgelig kommer der en fortsættelse.

— Filmen er nok den bedst egnede kunstart, tilføjer han. Men der vil sikkert ikke være mange filmdokumenter. Og de mest betydningsfulde begivenheder i lejrenes liv er sikkert aldrig blevet filmet... Under alle omstændigheder har dokumentarfilmen sine uoverskridelige grænser... Vi behøver fiktion, men hvem tør? Det bedste ville være at lave en fiktionsfilm netop nu, i den sandhed om Buchenwald som endnu er synlig... Hvor døden endnu er synlig, endnu nærværende. Ikke dokumentar men fiktion, som jeg siger... Det er utænkeligt...

Der var tavshed, vi tænker på dette utænkelige projekt. I langsomme slurke drikker vi det genfundne livs alkohol.

— Hvis jeg forstår dig ret, siger Yves, vil de, der aldrig har været her, aldrig få noget at vide!

— Aldrig helt... Tilbage vil der være bøgerne. Især romanerne. I hvert fald litterære beretninger, der vil være stærkere end det simple vidnesbyrd, og som giver stof til forestillinger, selv om de ikke lader folk se... Måske kommer der en lejlitteratur... Jeg mener litteratur ikke blot reportager...

Nu er det min tur til at sige noget.

— Måske. Men indsatsen vil ikke være en beskrivelse af rædslen. I hvert fald ikke alene, ikke engang som hovedtema. Indsatsen vil være udforskningen af menneskesjælen i det Ondes rædsel... Vi har brug for en Dostojevski!

Det får de overlevende, der endnu ikke ved, hvad de har overlevet, til at fordybe sig i en afgrund af eftertanke.

Pludselig begyndte en trompet at spille.

Nogle sorte amerikanere fra Pattons stødtropper har samlet sig i bunden af salen. De begynder at improvisere indbyrdes for sjov. De hvide duge og de tomme krystalkarafler reflekterer solopgangens tøvende lys.

Jeg genkendte indledningssatsen til *Big Butter and Egg Man*, det fik mig til at skælve af glæde. Jeg løftede mit glas i deres retning. De kunne garantere ikke se mig. Men jeg drak på deres sundhed, til ære for denne musik, der så ofte har gjort livet udholdeligt for mig.